

ВСТУП

На думку деяких дослідників, сучасній людині, де б вона не проживала, до якої б культури чи релігії не належала, притаманний потяг до духовного життя. Над питанням духовності дискутують фахівці різних ділянок людського знання. Для деякого, на жаль, ці дослідження духовності – звичайна інтелектуальна вправа, що немає жодного зв’язку з релігійним досвідом. Під терміном «духовність» часто розуміють феномен психологічної чи інтелектуальної природи. Таке помилкове розуміння суті й природи духовного життя скеровує людину «духовно прагнути» вдосконалювати свої особисті цілі, які часто розходяться із справжньою духовністю. Таке трактування приводить до того, що ігнорується християнське розуміння духовного життя, котре включає необхідність відкритості на Бога та на ближнього. Модерне суспільство, яке просякнуте духом ліберального релятивізму, займає індиферентну поставу до духовного життя, хоча іноді взагалі викривляє ті ідеали, які були фундаментом і центром минулих поколінь. Отцівський досвід життя з Богом нехтується і прирівнюється до нецікавої та застарілої практики; аскетизм, як духовне вправлення в чеснотах, пояснюється обтяжливим і безсенсовим заняттям; все духовне і літургійне життя Церкви відкидається або просто ігнорується.

В сучасній культурі спостерігаємо різні спроби підміни євангельської проповіді гуманістичною філософією, езотерикою, нездоровим містицизмом.

Все ж таки незалежно від «світової погоди», людська особа, в широкому розумінні цього слова, спрагла духовності, часто навіть цього не усвідомлюючи.

Духовне життя в християнському розумінні означає життя в Святому Дусі. Основна його мета – це поступове одухотворення цілої людини: її розуму, почуттів волі. Кожна людина, яка прийшла у світ, покликана уподібнитись до Бога, досягнути обожествлення. Цей динамічний процес є можливим завдяки присутності у людині Божого образу і подоби. Затьмарена гріхопадінням, краса цього образу в людині була відновлена у таїнстві Воплочення Божого Слова. На цьому факті базується вся християнська духовність. Досягнення богоподібності передбачає вільний вибір, згоду на співдію з Божественною благодаттю, тому духовне життя – це щось більше, ніж дисципліна чи аскеза, це безнастанна синергія зі Святим Духом.

Під цим оглядом для нас особливо важливим стає духовний досвід, виплеканий і переданий нам чисельними свідками та вчителями духовного життя, котрі сформували духовну традицію Київської Церкви. Цей колосальний досвід святості життя є переданий нам у Літургії та святоотцівській спадщині.

До таких вчителів зачисляємо і преподобного Теодосія Печерського. Його «Житіє», написане Нестором Літописцем, маємо всі підстави вважати пам’яткою та джерелом для вивчення київської богословської спадщини.

Дослідження пам’яток духовності Київської Церкви – актуальне і важливе. Будучи на етапі віднаходження власної ідентичності, ми, як Церква Київської традиції, стоїмо перед дилемою, як належно оцінити і втілити спадок наших предків у сучасності та передати нащадкам. Змістовний аналіз своїх витоків необхідний для успішного сповнення своєї місії Українською Церквою серед свого народу.

Метою нашого дослідження є поглянути на життя преподобного отця Київської Церкви св. Теодосія, щоб зрозуміти його духовний ідеал та на його прикладі збагнути

життєдайність і переображаючу дію Святого Духа.

Дипломна робота складається з двох розділів, вступу і висновків. У першому розділі розглянемо середовище розвитку нашої християнської духовності, описаного та богословськи осмисленого преподобним Нестором Літописцем. Цим середовищем є Києво-Печерський монастир – школа духовного життя, не лише для монахів, але і для мирян, котрі шукали супроводу в своїх духовних пошуках.

Звернемо також увагу на постать преподобного Теодосія – світила руської землі та зачинателя монашества, котрий організував та впорядкував чернече життя відповідно до найкращих церковних зразків і уставів, органічно врахувавши культурно-ментальні особливості руського народу.

Предметом дослідження нашої дипломної праці у другому розділі є представлення та осмислення духовного ідеалу преподобного Теодосія. Його життя сповнене смиренності, покори і простоти. Він з самого дитинства прагне наслідувати Христа та життя згідно з євангельським вченням.

Спробуємо показати постать преподобного отця як образ монаха-духівника у нашій Київській традиції, котрий своїм прикладом та повчаннями утверджував у духовному житті не лише своїх співбратів монахів, але й мирян. Наводячи для порівняння образ подвижника у візантійській традиції, прослідкуємо, який тип аскетизму властивий преподобному Теодосію.

Ознайомлення із життям преподобного Теодосія показує його як захисника убогих, покровителя скривджених, наставника ченців і мирян, князів і бояр. Він започатковує такий тип монашества, для якого не є чужим суспільне служіння, що, власне, і є однією з особливостей київської духовності.

Основним джерелом даної дипломної праці є пам'ятка древньоруської писемності: «Києво-Печерський патерик» та його Служба (Мінея Святкова), в якій поміщене житіє преподобного Теодосія. Як допоміжну літературу використано дослідження В. Горського, Г. Федотова, С. Смирнова, І. Концевича, І. Кологривова, М. Булгакова. Таким чином, методом аналізу, синтезу та порівняння ми намагалися представити основні риси Київської духовної традиції та, на прикладі преподобного Теодосія, показати її зародження і розвиток в монашому середовищі.

ВИСНОВКИ

Серед всіх видатних постатей Київської Русі особливе місце належить засновнику східнослов'янського чернецтва, родоначальнику спільного монашого життя на Русі, другому ігумену Києво-Печерського монастиря, своєрідному церковному письменнику та проповіднику св. Теодосію Печерському. Український історик Михайло Грушевський так охарактеризував його: «Се безперечно була найбільше визначна фігура в культурній історії Русі того часу».

Теодосій – другий слов'янський святий, котрий був канонізований Церквою, і перший канонізований преподобний. Дата народження святого дискутується дослідниками, але найчастіше називається 1009 р. Б. Народився преподобний у Василеві (Василькові). Після багатолітнього монашого подвигу в Києво-Печерському монастирі св. Теодосій відійшов до Господа у 1074 році та був похований у викапаній ним печері, в якій усамітнювався під час Посту. Моці подвижника були знайдені нетлінними в 1091 році. До

лику святих преподобний Теодосій був зарахований у 1108 році

Основним інформаційним джерелом щодо історії цього святого, яке ми використовували в нашій дипломній роботі, є «Житіє преподобного отця нашого Теодосія ігумена Печерського монастиря». Ця пам'ятка збереглася в складі «Києво-Печерського Патерика», в Успенській збірці XII ст. та в сербському перекладі. Усі дослідники, до котрих ми зверталися, сходяться на думці, що автором «Житія» є преп. Нестор Літописець. Відзначимо, що приймаючи агіографічні парадигми, текст «Житія Теодосія» сам став одним із визначальних для руської агіографічної традиції. Цей твір відрізняється від візантійських аналогів своїм стилем.

«Житіє преподобного Теодосія» складено преподобним Нестором Літописцем через 30 років після його переставлення і завжди було одним з найулюбленіших читань українського народу. Цей твір, що є свідченням розвитку духовності у Києво-Печерському монастирі, а відтак і у всій Київській Русі, є важливим джерелом для вивчення цієї спадщини сучасними дослідниками. Це не легенда і не тільки наслідування агіографічного зразку, але й справді життєпис, джерело свідчень, що виражає глибину традиції Київської Церкви. В ньому знайдемо описи щоденного життя руського монаха, його духовні устремління, внутрішню боротьбу. Характеристика цього твору була предметом нашого дослідження в першому розділі цієї дипломної роботи.

Другий розділ роботи ми присвятили духовному ідеалові св. Теодосія. На основі його «Житія» ми прийшли до висновку, що він завжди прагнув наслідувати в своєму житті Христа та святих, а тому і сам став прикладом для наслідування. Духовне життя Теодосія є унікальним. В різних життєвих ситуаціях він вчить прислухатися до волі Божої та відрізнити її від власних бажань. Преподобний отець подає приклад смирення та милосердя. Автор «Житія» представляє його як духовного вчителя монахів і мирян, захисника покривджених, помічника знедолених. В цьому суспільному служінні зауважується одна із характерних рис київської духовності, зачинателем і представником якої і був святий Теодосій.

Найбільшою заслугою Теодосія було впровадження в Лаврі, а за її посередництвом і по всій Русі, уставу св. Теодора Студита, точніше кажучи, цієї редакції, яку створив константинопільський патріарх Олексій Студит (1025-1043). Це мало великий вплив на розвиток подальшого монашого життя на Русі, бо хоча ще до Києво-Печерського монастиря були також інші монастирі на теренах Русі-України, та були вони, як правило, грецького типу. Теодосій зумів пристосувати Студійський устав до потреб і культурної самобутності свого народу і, таким чином, українська релігійність торувала власні шляхи до втілення, виразу самобутності київської духовності.

Преподобний Теодосій створив такий монастир, де ченці мали жити з праці власних рук і нею допомагати хворим, бідним і мандрівникам. Аскеза, на його думку, має бути поміркованою і служити як засіб до досягнення чеснот. Преподобний ігумен будує життя братії, окрім молитви, ще на двох головних принципах: постійна праця та здобуття знань. Саме тому, з часом, Києво-Печерський монастир стає провідним освітнім центром домонгольської Русі, в якому вчилися читати та писати, при цьому постійно переписуючи книги і поповнюючи бібліотеку обителі.

Обсяг дипломної роботи не дає змоги висвітлити всі аспекти духовності Київської Церкви, представлені в досліджуваному нами творі «Житіє преподобного отця нашого Теодосія ігумена Печерського монастиря», тому ми зосередили свою увагу лише на деяких, тут представлених. Ми переконані, що становлення та розвиток власної

еклезіальної ідентичності буде неможливим без повернення до власних духовних та богословських джерел.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ I. «Житіє Теодосія». Загальна характеристика	
1.1. Нестор – автор «Житія».....	6
1.2. Структура тексту.....	12
1.3. Життя Теодосія як джерело і свідчення духовності Київської Церкви.....	18
Розділ II. Духовний ідеал св. Теодосія Печерського	
2.1. Покликання до монашого життя.....	27
2.2. Аскеза преподобного Теодосія.....	32
2.3. Доброділання св. Теодосія.....	39
Висновки.....	45
Список використаної літератури.....	48